

FONT I FAMILIJE PISMA

se prilagođavala lokalnim ukusima i potrebama; štamparstvo je i tada bilo usko vezano za tržište, i rani štampari su selili svoj pribor tamo gde je bilo više izgleda za zaradu. Jedna od zemalja koje su najviše obećavale u tom pogledu bila je Italija.

Prva knjiga u Italiji štampana je 1465. godine u štampariji Svejnhajma i Panarca u Subiaku, blizu Rima. Bilo je to Ciceronovo delo *De oratore*. Kao što je Gutenberg štampao pismom koje je bilo prihvaćeno kao standard u njegovoj okolini, tako su i prvi štampari u Italiji morali da se prilagode ukusu lokalne publike, sastavljene uglavnom od učenih humanista koji su se, čitajući rukopisne knjige, navikli na humanističko pismo. Tako se 1465. godine po prvi put pojavila štamparska *antikva*, danas poznatija kao *roman* pismo. Verzali ovog pisma rezani su po uzoru na slova natpisa rimskog carstva, dok je predak kurenta bila *karolinška minuskula*, pismo koje su koristili pisari na dvoru Karla Velikog. Karlo Veliki je bio vladar Svetog rimskog carstva. Dakle – rimsko pismo ili *roman*. Roman pismo se razvijalo postepeno. U početku je imalo verzal, kurent i kapitelhen, kao i kurentne cifre (0123456789). Do kraja 15. veka zavlдалo je štamparskom scenom Evrope.

Zahvaljujući venecijanskom izdavaču *Aldusu Manuciusu* (1450–1515) početkom 16. veka pojavio se novi oblik pisma za štampu – *italik*. Nazvan prema zemlji porekla,

Literatura: Ruari McLean, *The Thames and Hudson Manual of Typography*
Thames and Hudson Ltd, London, 1980
S. H. Steinberg, *Five Hundred Years of Printing*
Penguin Books, 1977
Robert Bringhurst, *The Elements of Typographic Style*
Harley & Marks, Point Roberts, USA, 1996

I P Gaskell, *A New Introduction to Bibliography*, Oxford 1971, str. 33
NAPOMENA:

Za kompjuterski slog važno je znati sledeće. Ako se u sistemu nalazi samo jedan oblik pisma (normal), programi za slaganje i prelom teksta (kao što su Microsoft Word ili QuarkXPress) uključivanjem »bold« opcije (B) podebljavaju postojeća slova dodajući im konturu, čime se remete međusobni odnosi između slova kao i proporcije poteza u samom slovu. Međutim, ako se u sistemu nalaze četiri osnovne varijante pisma, biranjem »bold« opcije dobiće se *prava bold* varijanta pisma.

Proporcije znakova su još jedna varijacija u familiji. Pisma u familiji mogu biti u raznim stepenima *proporcionalno* sužena ili proširena u odnosu na osnovno pismo («pismo roditelja«).

Standardni stepeni u proporcijama poznati su kao *ultra condensed*, *extra condensed*, *condensed*, *normal*, *expanded*, *extra expanded* i *ultra expanded*. U upotrebi su i drugi termini, posebno za displej pisma. Proporcionalno suženo pismo ponekad se naziva *compressed*, *elongated* ili *narrow*, dok se proporcionalno prošireno pismo ponekad naziva *wide*, *extended* ili *stretched*. U većini familija stepen promene proporcija je ograničen, i više je suženih nego proširenih oblika.

Nagib je sledeći vid varijacije. Oblik pisma koji je nastao promenom nagiba vertikalne ose slova naziva se *italik*, po zemlji porekla. Italik ima dve varijante – *kurziv* i *oblique*.

Nimbus sans ultra light
 Nimbus sans light
Nimbus sans light italic
 Nimbus sans normal
Nimbus sans normal italic
Nimbus sans bold
Nimbus sans bold italic
Nimbus sans black
Nimbus sans black italic
 Nimbus sans light condensed
Nimbus sans light condensed italic
 Nimbus sans condensed
Nimbus sans condensed italic
Nimbus sans condensed bold
Nimbus sans condensed bold italic
Nimbus sans black condensed
Nimbus sans black condensed italic
 Nimbus sans light extended
 Nimbus sans extended
Nimbus sans extended bold
Nimbus sans black extended

Familija pisma URW Nimbus D

bio je zasnovan na rukopisu savremenih humanista. Prve italike rezaio je za Aldusa Manuciusa zlatar *Frančesko Grifo*. Njemu u čast, i danas se u Španiji italik naziva *letra grifa*. Prva knjiga štampana novim pismom bila su Vergilijeva *Dela* (1501).

U početku je italik rezan posebno, nezavisno od roman pisma. Imao je samo kurent, a slagač je verzale uzimao iz sanduka roman pisma. Koristio se odvojeno od roman pisma, ili za celu knjigu, ili za pojedine celine u njoj, kada je obično roman korišćen za glavni tekst, a italik za predgovor, napomene, citate i stihove.

Ravnopravniji položaj italik će dostići sredinom 16. veka. Francuskom slovolivcu *Klodu Garamonu* (1480–1561) pripisuje se rezanje prvih italik verzala i roman i italik oblika istog pisma. U tom periodu je počelo i njihovo korišćenje u istom delu knjige. Ovaj novi običaj će svoj procvat doživeti u sedamnaestom veku, i ostaće uprkos smenjivanju stilova i moda do danas, kao najprihvaćeniji način isticanja pojedinih delova teksta.

Roman i italik, sa kapitelhenom i kurentnim ciframa, bili su tipografima dovoljni za pravljenje divnih knjiga sve do 19. veka, kada je industrijska revolucija, sa njenim ogromnim potrebama za prodajom i reklamom, promenila pristup štampanju i unela mnoge novine i veliki nemir u spokojnu zajednicu roman i italik pisma.

U 19. veku pojavili su se *sanserif* i *ežipsijen* pisma, bold varijante postojećih pisama i verzalne cifre (1234567890). U trci za reklamom i zaradom pravljene su najčudnije varijante starih i novih pisama, teških i lakih, suženih i proširenih, sa ukrasima ili senkom, ili bez njih. Ovom periodu pripada i varijanta ežipsijena, »pismo divljeg zapada«, suženih slova sa izuzetno debelim serifima, često ukrašena, koja se zove »italien«.

Stalno takmičenje u izmišljanju »novih« i preoblikovanju i dekorisanju postojećih pisama moralo je jednom dovesti do opšte zbrke. To se i desilo krajem 19. veka.

Da bi se racionalizovalo poslovanje brojnih slovolivnica i stamparija, u Americi je 1892. godine osnovana kompanija ATF (American Type Founders), koja je obuhvatila 23 male slovolivnice. Svaka od njih je imala stotine kompleta pisama, od kojih su se mnoga ponavljala u inventaru drugih slovolivnica, te se nametnula potreba za standardizovanjem i objedinjavanjem obimnog materijala.

Ovaj posao je poveren *Morisu Faleru Bentonu*, uglednom tipografu. On je grupisao pisma sa sličnim karakteristikama pod isto ime; tako su *Old Style Antuque* i *Catalog Antique*, dva pisma istog oblika iz različitih slovolivnica postali *Bookman*, a *Thorn Fat Face* je postao *Bodoni Ultra*, zbog mnogih sličnosti sa *Bodoni* familijom. Potom je ATF počeo da proizvodi nova pisma u okviru novih familija.

Dok su neke od njih bile brzo kompletirane, druge su nastavile da rastu, prema interesovanju poručilaca. Dobar primer je familija pisma *Cheltenham*, koja je porasla od dva pisma 1904. godine na dvadeset pisama osam godina kasnije.

FAMILIJA PISMA

Familija pisma se sastoji od izvesnog broja pisama koja imaju izrazitu sličnost, ali se razlikuju po varijacijama u formi. Osnovni oblici ovih varijacija su: *težina*, *proporcije*, *ugao* i *tekstura*.

Težina je najčešća i najočiglednija varijacija u familiji. Stilovi pisma se po težini mogu kretati od veoma svetlih i nežnih do onih sa izuzetno teškim i tamnim potezima, zadržavajući pri tome sve karakteristike familije. Britanski standard klasifikuje promene težine pisma u osam gradacija: *extra light*, *light*, *semilight*, *medium* (obično osnovna težina u familiji), *semibold*, *bold*, *extra bold*, i *ultra bold*. Postoje i dve u praksi uobičajene težine koje nisu obuhvaćene ovim standardom; to su *book*, koji se nalazi između *light* i *medium*, i *black*, koji se smatra težim od *ultra bold*. Kod nekih se familija (*Univers* je bila jedna od prvih) koristi numerički kod za obeležavanje različitih težina i proporcija.